

Ali Fethi Okyar, Serbest Cumhuriyet Fırkası Nasıl Doğdu, Nasıl Feshedildi? Hazırlayan: Nermin Kırdar, İstanbul, 1987, 237 sahife.

Serap Tabak

Türk Milleti, Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde emperyalist Avrupa devletlerine karşı görülmemiş bir mücadele örneği sergileyerek Anadolu'yu düşmanlardan kurtarmıştır. Mustafa Kemal Paşa, daha Millî Mücadele'ye başlamadan önce kafasında şekillenen Cumhuriyetli zaferden hemen sonra ilân etti. Türkiye'yi muâsir medeniyet seviyesine çıkarmak için hemen hemen her sahada inkılaplar yapıldı. Bu sırada kurulan Terakkîperver Cumhuriyet Fırkası ile de çok partili siyasî hayata geçiş denemesinin ilk adımı atılmış oldu. Terakkîperver Fırka'nın ülkeye yerleştirilmeye çalışılan inkılaplar için büyük bir tehlike olduğu anlaşılıp kapatılmasından sonra ülke bir süre tek parti ile yönetildi. Türkiye'de çok partili siyasî hayata geçiş denemesinin ikinci adımı, Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulmasıyla atıldı. Serbest Fırka, 1930 yılında bütün dünyayı ve Türkiye'yi de etkisi altına alan ekonomik bunalıma çare aramak, demokratik düzenin ülkede yerleşmesini sağlamak ve böylece Meclis denetiminin daha iyi bir şekilde yapılması amacını gerçekleştirmek için kurulmuştur. Serbest Cumhuriyet Fırkası'nı o sırada Paris büyük elçisi bulunan ve Gazi M.Kemal Paşa'nın yakın arkadaşı olan Fethi Bey, bizzat Gazi 'nin teşvik ve yardımlarıyla kurmuştur.

Serbest Fırka, kurucularının dahi tahmin edemediği kadar çok halktan ilgi görmesi sonucunda iyice kuvvetlendi. Gazi M.Kemal Paşa, Serbest Fırkanın kuruluş çalışmaları sırasında fırkalar karşısında bitaraf kalacağını belirtmesine rağmen tutumunu değiştirdi. Fethi Bey de, Gazi Mustafa Kemal Paşa ile karşı karşıya gelmemek için 17 Kasım 1930'da Serbest Cumhuriyet Fırkasını feshetti. Serbest Fırka'nın kapanması Türkiye'nin çok partili demokratik düzene geçişini geciktirdi.

Serbest Fırka ile ilgili olarak fırkanın kurulduğu dönemde ve günümüzde pek çok makale ve eser yazılmıştır. Kızı Nermin Kırdar tarafından Fethi Bey'in eski yazıdan günümüz Türkçesine çevrilen Serbest Cumhuriyet Fırkası hatıraları ve değerlendirmesi bazı konulara açıklık getirmesi bakımından ayrı bir değer taşımaktadır.

Ali Fethi Okyar'ın "*Serbest Cumhuriyet Fırkası Nasıl Doğdu, Nasıl Feshedildi?*" adlı eseri üç kısımdan oluşmaktadır. Eserin ağırlığını oluşturan hâtıralar kısmından başka diğer iki kısım esere Nermin Kırdar tarafından eklenmiştir.

Ailesi tarafından Fethi Bey'in hatıralarının ayrı bir kitap halinde bastırılış sebebini açıklamak için "Önsöz" (s.5-7) başlığı altında konuya bir giriş yapılmıştır. Önsözden, hâtıraların büyük bir kısmının bizzat, Fethi Bey tarafından eski Türkçe olarak kaleme alındığı ve hâtıraların diğer kısımlarının ise Fethi Bey tarafından eşi Gâlibe (Okyar) hanım ile yakın arkadaşı ve Serbest Fırkanın umumî katibi olan Nuri (Conker) Bey'e söylenip yazdırıldığını öğreniyoruz. Ancak eski Türkçe olarak kaleme alınmış olan hatıraların asıl metninin kayıp olmasından dolayı bu kısımda Gâlibe hanımın 1968 yılında Türkçe'ye çevirdiği kopyasının esas alındığı belirtilmektedir.

Eserin asıl ana kısmını (s.7-83), Fethi Bey'in Serbest Cumhuriyet Fırkası hâtıraları ve değerlendirmesi oluşturmaktadır. Burada fırkanın kuruluşundan kapatılışına kadar geçen süre içerisindeki olaylar kronolojik bir sıra içerisinde, Mustafa Kemal Paşa ile Halk Fırkası'nın tutumu yönünden ele alınıp anlatılmaktadır. Hâtıralar Fethi Bey'in Paris Büyükelçisi bulunduğu sırada yıllık iznini geçirmek için Türkiye'ye gelmesi ve Gazi ile görüşmek üzere Yalova'ya gitmesi ile başlıyor. Yalova'daki görüşmeler sırasında Gazi ülkenin içinde bulunduğu kötü durumdan nasıl kurtarılabilceği konusunda Fethi Bey'in fikrini sorar. Yeni bir fırka kurarak bu fikirlerini gerçekleştirmesini teklif eder. Bu kısımda daha sonra sırasıyla Serbest Fırkanın kuruluş çalışmaları ve fırkanın programının hazırlanması anlatılmaktadır. Gazi Mustafa Kemal'in teşvik ve yardımlarıyla ve İsmet Paşa'nın da desteklemesi sonucunda kurulmuş olan Serbest Fırka, tahmin edilenden fazla kuvvetlenince Gazi fırkalar karşısında bitaraf kalacağı sözünden vazgeçer. Cumhuriyet Halk Fırkası'nın başında umumi reis olarak yer alacağını ve bundan sonra karşılıklı olarak siyasî mücadele yapacaklarını söyler. Fethi Bey ve arkadaşları bu gelişmeler sonucunda, Gazi M.Kemal Paşa ile karşı karşıya gelmemek ve fırkalarının içine gerici unsurların sızmasına engel olmak amacıyla büyük bir hayal kırıklığı ile Serbest Fırkayı feshetmeye karar verirler.

Fethi Bey'in hatıralarında İzmir ve yöresine yaptığı seyahatten ve bu sırada İzmir'de meydana gelen olaylardan hiç söz

etmemesi oldukça ilgi çekicidir. Acaba Fethi Bey, İzmir seyahati ile ilgili hatıralarını yazmadı mı yoksa yazdı da ailesi tarafından yayınlanması uygun bulunmadığı için mi bu bölüm çıkarıldı? bilemiyoruz.

Fethi Bey'in hatıralarında sözünü ettiği bazı konu ve olaylara açıklık getirmek için hatıralar kısmının sonuna "Notlar" (s.87-96) kısmı eklenmiştir. "Fethi Bey'in Bazı Nutuk ve Beyanatları" (s.99-114) başlığını taşıyan kısımda Fethi Bey'in Ağustos-Eylül 1930 tarihleri arasında Cumhuriyet, Yarın ve Akşam gazetelerine çeşitli konularda verdiği beyanatlar yer almaktadır.

"T.B.M.M. Zabıt Cerideleri" (s.117-237) başlığını taşıyan kısımda ise T.B.M.M.'de 25 Eylül-15 Kasım 1930 tarihleri arasında yapılan celselerin zabıtları yer almaktadır.

"Fethi Bey'in Bazı Nutuk ve Beyanatları" ile "T.B.M.M. Zabıt Cerideleri" adını taşıyan kısımlar, fırkanın kuruluş ve kapatılış tarihlerini daha iyi aydınlatmak için Nermin Kırdar tarafından hatıralara eklenmiştir.

Ailesi ve kızı Nermin Kırdar'ı Fethi Bey'in, "Serbest Cumhuriyet Fırkası Hatıralarını" eski yazıdan günümüz Türkçesine çevirip yayınlamalarından dolayı tebrik ederiz. Böyle değerli çalışmaların emsallerini diğer devlet adamlarımızın ailelerinden de bekleriz.

